

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ростислава Георгиева Тодорова-Енчева

ШУ „Епископ Константин Преславски“,

научно направление 8.2 Изобразително изкуство

(Теоретични аспекти на изобразителното изкуство)

относно дисертационен труд на тема

„Образна символика в подовата мозаечна украса от раннохристиянските базилики на Балканите“

за присъждането на образователната и научна степен „доктор“

по област на висше образование 8. Изкуства,

професионално направление 8.1. Теория на изкуствата,

научна специалност „Изкуствознание и визуални изследвания“

на **Марина Петрова Персенгиева**

Дисертационният труд на Марина Персенгиева е структуриран в три свитъка, първият от които съдържа 342 страници текст, вторият представлява каталог на избрани раннохристиянски паметници с мозайки от късноантичните Балкани в обем от 234 страници, а третият съдържа албум с илюстрации в обем от 167 страници. Текстът на дисертацията е структуриран в заглавна страница, съдържание, уводна част, изложение в четири глави и заключителна част, заедно с приложения: библиография,

списък на съкращенията, списък на античните селища, списък на илюстрациите в текста, списък на илюстрациите в албума и списък на илюстрациите в каталога.

Уводът очертава актуалността на темата, представя състоянието на проучванията по нея, посочва теоретичната база и методологията на изследването, поставя обекта и предмета му, извежда целта и задачите му, посочва значението му и очакваните резултати от него. Основните параметри на научното изследване са представени ясно, създавайки добра предварителна представа за насочеността, характера и приносния потенциал на дисертацията.

Актуалността на изследването е обоснована със засиления интерес към мозаечната подова украса от раннохристиянските базилики на Балканите, които са обект на множество археологически проучвания и с недостатъчното изследвания, които да интерпретират символния език на подовите мозайки от богослужбна гледна точка в географския контекст на целия Балкански полуостров. Прегледът на проучванията по темата е старателно и прецизно изготвен, а изводите от него мотивират избора на темата – да се направи опит за пълен хронологичен и културологичен анализ на мозаечното изкуство. Всичко това предполага интердисциплинарния подход на изследването, който цели да обхване в пълнота появата, развитието и еволюцията на християнското изкуство в неговата неразривна връзка с богословските текстове и литургичната практика на ранната Църква, разглеждайки го в частност през призмата на подовата мозаечна украса.

Обект на изследването е подовата мозаечна декорация от базиликите в раннохристиянските центрове на Балканите, с нейните символни групи, сюжети и композиционни схеми, а негов предмет е образната символика в подовите мозайки от ранните християнски базилики на Балканите, разгледани в конкретиката на литургичната практика. Целите и задачите на проучването са формулирани адекватно

на обекта и предмета му, а очакваните резултати от него са да се разшири изучаването на мозаечното изкуство чрез семантична интерпретация на изображенията според функцията на сградите, хронологично да се проследи произхода и синтезирането на използваните схеми, да се открият сходствата и паралелите на символите, свързани със св. Евхаристия, както и да се проследи дали са налице Балкански иконографско-стилови особености в паметниците. Значението на изследването се очертава в полето на симбиозата на храмовата мозаечна декорация с литургиката и архитектурата, допълваща разбирането на използваните символни групи в композиционните схеми, които са образен език на християнските формули и тайни.

В този контекст, първата глава на изследването е концентрирана върху раннохристиянския храм и връзката между литургичната практика и символиката на архитектурното пространство. Проследява се проникването на християнството на Балканите, оформянето на неговата ранна литургична практика, раннохристиянската базилика и значението на мозаечната украса за декоративната програма на храма. Втората глава изследва формирането на символичния художествен език на ранното християнство, разглеждайки мястото на св. Тайнства и конкретно на св. Евхаристия в раннохристиянската символика. Третата глава е концентрирана върху иконографията и типологията на изображенията и сцените на евхаристийна тематика в подовите раннохристиянски мозайки на Балканите. Анализът на подбраните отделни изображения и сцени, както и на техните художествени паралели, цели да се направи опит за очертаване на характерните особености на развитието им в раннохристиянското изкуство на Балканите. Изведени и описани са пет основни типа евхаристийни сюжети и една група от съчетани или синтезирани в едно сцени. Четвъртата глава на дисертационния труд е посветена на развитието на евхаристийната тема в подовите мозайки от 313 г. до кр. на VI - нач. на VII в. Представените примери водят до извода,

че иконографските формули от стенната и подовата украса в раннохристиянските култови сгради се допълват и взаимно си влияят. Налице е художествена и литургична кореспонденция между сцените и мотивите, разполагането на стенописите, релефите, стенните и подови мозайки в цялостната художествена украса на раннохристиянските храмове. В заключението се подчертава неделимостта на раннохристиянското изкуство от християнското учение, която превръща мозаичната украса от раннохристиянските базилики на Балканите в елемент, еквивалентен по значение с архитектурата на култовите сгради и с посланията на раннохристиянската патристика.

Дисертацията е придружена от каталог на избрани раннохристиянски паметници с мозайки от късноантичните Балкани, в който са представени и описани 127 мозаични паметника от 16 антични провинции на Балканите, използвани за проследяване на иконографско-стиловите особености и за типологизирането на евхаристийните сцени. Последното приложение към труда включва 301 илюстрации на подови мозайки, стенни мозайки, стенописи, релефи, килими, текстилни пана и литургични съдове от раннохристиянския период.

Дисертационният труд е съпътстван от автореферат с обем от 57 страници, който е добре структуриран и представя ясно съдържанието и основните научни параметри на изследването. Тук (с. 55-56) са формулирани и научните приноси на труда, които ми се струва редно да присъстват и в заключителната част на дисертацията. Очертаните от дисертанта приносни моменти на изследването са 11 на брой. С формулировката на повечето от тях се съгласявам, но смятам, че някои от изброените все пак могат да бъдат обединени, без това да принизи научната стойност на дисертацията. Например, принос № 5 е формулиран неясно с фразата „Развита по-нататък в нашата и чуждата литература е темата...“, освен това принос № 6 го допълва смислово и предполага обединение на двата приноса. Принос № 2 и принос № 11 също са смислово обединени

и могат да бъдат формулирани заедно и по-лаконично, за да очертаят по-релефно значението на изводите на изследването в тази посока. Същото до голяма степен може да се каже за принос № 8 и принос № 10. Приветствам научно-приложния характер на приноси № 1 и № 4, защото те очертават възможността трудът да се превърне в основа за следващи изследвания по темата, както и да играе каталожна роля.

Дисертантът Марина Персенгиева е автор на 8 научни публикации по темата на дисертацията, намерили място както в български, така и в чуждестранни научни издания. Те доказват сериозността на изследването, свидетелстват за обсъждането на резултатите му на научни форуми и превишават посочения в законовите и подзаконовите актове минимум научни публикации, необходим за успешната защита на дисертацията. В автореферата липсва справка за забелязани цитирания и/или отзиви в научния печат, но със сигурност такива ще се появят, ако настоящият труд бъде публикуван, което и силно препоръчвам, макар и вероятно в един по-малък обем.

В заключението бих искала да заявя, че считам представения дисертационен труд за актуален, оценявам високо неговите научни приноси и гласувам с „да“ за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на кандидата Марина Петрова Персенгиева. Предлагам на членовете на уважаемото жури също да гласуват положително.

5 октомври 2021

Проф. д-р Ростислава Тодорова-Енчева